

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 311-314]

© Monos 2023

***Muamer Džananović, Jasmin
Medić, Hikmet Karčić,
Nastanak Republike Srpske od
regionalizacije do strateških
ciljeva 1991 – 1992******Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i
međunarodnog prava/Institut za historiju, Sarajevo
2023, 268 str.***

To da je Republika Srpska najveći trijumf srpskog naroda potkraj XX. stoljeća jest često korištena fraza unutar srpskog društva kojom se nedvojbeno (bez obzira na postojeću diferenciranost sukladnu raslojenosti društva raznovrsnih uzročnika) odražava širina nacionalnog suglasja u kontekstu (po)ratnih ciljeva. *Pirova pobjeda* može se razumijevati sa stanovišta činjenice da su Srbi početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu kontrolirali 70% teritorija, a kraj rata dočekali s 49% teritorija. Republika Srpska je 1995. godine inkorporirana u državno-pravni poredak Bosne i Hercegovine, iako je po osnutku (9.01.1992.), označena sastavnom federalnom jedinicom Savezne države Jugoslavije. Daytonskim mirovnim ugovorom Republika Srpska postala je dijelom Bosne i Hercegovine, odnosno jednim od dva bosansko-hercegovačka entiteta.

Knjiga *Nastanak Republike Srpske od regionalizacije do strateških ciljeva* nastoji objasniti procese koji su doveli do klimaksa pojavnosti eksponenata velikosrpske politike u Bosni i Hercegovini. Analizirajući studiju, doima se kao da je autorima bio cilj kroz šest poglavlja obuhvatiti prijelomne trenutke političkih odnosa u Bosni i Hercegovini do 1992. godine, zaključno sa šest strateških ciljeva *Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini* od 12.05.1992. godine. U prvom poglavlju pod naslovom *Bosna i Hercegovina i Bošnjaci od početka XIX. stoljeća do raspada Jugoslavije*, autori daju osvrt na poziciju BiH i bošnjačkog naroda u razdoblju od dva nepuna stoljeća, započevši analizu od momenta slabljenja Osmanskog carstva (*deosmanizacije*).

Vojna i politička situacija od 1990. do 1992. godine naslov je drugog poglavlja knjige. Autori u ovom poglavlju prate najbitnije procese toga razdoblja, kao što je izborni proces 1990. godine u SR BiH, razgovori čelnih predstavnika republika o budućnosti Jugoslavije, ali i planove vojno-političkog

rukovodstva Srba. Krajem 1991. godine, kako autori navode, objavljeni su detalji vezani za plan RAM, a taj plan bio je: "srpska reč za okvir – uspostavljen je okvir oko periferije zemlje kojoj su Srbi isključili ne – Srbe i nelojalne Srbe iz okupiranih teritorija; to je bilo etničko čišćenje".¹

Preostala poglavlja od br. 3, pa do br. 6, bit će podvrgnuta sintezi.² U sažetom osvrtu na knjigu, pozornost će biti usmjerena na organiziranje srpskih autonomnih oblasti, a prilikom raščlambe, posebnu analizu zaslužuje djelovanje *Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*. Čitave dvije godine (1991. i 1992.), srpska je politika aktivno djelovala na stvaranju predodžbi o šest strateških ciljeva, a kada su ti ciljevi izglasani, značajniji dio njih je već zaživio unutar djelatne političke i vojne stvarnosti. Spomenute ciljeve stoga nije trebalo realizirati, nego (o)čuvati.

Što je simptomatično u samom nazivu spomenute skupštine? Jezična odrednica – u *Bosni i Hercegovini*, najbolje ilustrira stvarni cilj *Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*. Srbi nikada nisu prihvatili odrednicu – iz *Bosne i Hercegovine*, s obzirom da bi takva jezična konstrukcija implicirala njihovu opredijeljenost ka Bosni. Koristeći sintagmu – u *Bosni i Hercegovini*, Srbi obavljaju svoju primarnu misiju, u svojstvu ekspoziture Bm eograda u Bosni i Hercegovini. Do samog nastanka skupštine dogodilo se nekoliko važnih procesa u BiH. Svakako da su izbori u mjesecu novembru 1990-te godine važan moment u modernoj povijesti BiH, a pojava *Stranke demokratske akcije* primorala je srpsku politiku na promjenu politike u BiH. Poč-

etkom mjeseca septembra 1990-te godine, Radovan Karadžić u intervjuu za sedmičnu reviju *Oslobođenja*, na pitanje zašto su Srbi u Bosni i Hercegovini mirni, za razliku od Srba diljem Jugoslavije, odgovara sljedeće: "Ovdašnji Srbi uglavnom nisu insistirali na mitinzima zbog toga što je bosansko-hercegovačko zvanično rukovodstvo bilo solidarnije sa zvaničnom politikom Srbije i njenim zahtjevima nego ostala republička vodstva".³

Početkom 1991. godine srpska politika aktivira nasilne planove, koji će onemogućiti stvaranje nezavisne Bosne i Hercegovine. Tako se kreće s formiranjem *zajednica opština*, što dovodi do urušavanja prethodnog sistema. Što je bila stvarna pozadina *zajednica opština* razvidno je u slučaju *Zajednice opština Bosanske kra-*

1 *Nastanak Republike Srpske od regionalizacije do strateških ciljeva (1991 – 1992)*, str. 67.

2 Radi se o sljedećim poglavljima: 3. Put u jednostrano proglašenje Srpske republike BiH, 4. Od konstituisanja "Skupštine Srpskog naroda" do proglašenja "Srpske republike", 5. Zločinci na vezi: presretnuti telefonski razgovori između srpske političke elite 1991-1992. godine, 6. Od proglašenja "Srpske republike" do ozvaničenja "strateških ciljeva".

3 *Nedelja sedmična revija Oslobođenja*, 02.09.1990.

jine, koja je dobila ulogu organizacije i pripreme za ratna djelovanja. Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, takvu je praksu označio spremnošću *Srpske demokratske stranke*: "da se i silom suprotstavi mogućnosti pretvaranja Bosne i Hercegovine u nezavisnu jedinstvenu državu".⁴ Sljedeći važan događaj jest dokument, nastao na sastanku rukovodstva SDS-a, prilikom rasprave o tome što činiti, ukoliko Bosna i Hercegovina krene putem nezavisnosti. Zaključeno je da srpska strana treba insistirati na poštivanju saveznog ustava u BiH i podržavati republički poredak BiH.⁵ Savezni ustav Srbija je pogazila, kada je ukinula autonomiju pokrajinama, odnosno kada je uspostavila republičko ministarstvo vanjskih poslova. Suština takve subverzivne politike, ogledala se u stvaranju faktičkog stanja, odnosno prihvatanju stanja koje bi konvergiralo sa srpskim nacionalnim ciljevima, odnosno njihovoj temeljitoj reviziji ukoliko (ciljevi) nisu korespondirali. U međuvremenu dolazi do srpske pobune u Hrvatskoj. Zašto je pobuna inicirana, može se saznati iz razgovora vođenog između Karadžića i Miloševića. Taj razgovor ukazuje na srpske političke planove u vezi s teritorijem BiH i Hrvatske. U razgovoru se predočava plan u kojem: "teritorije oko Banje Luke, zajedno s postojećim osvojenim srpskim područjem u Hrvatskoj, treba da postanu zapadna granica "srpske" države, koja će obuhvatiti 70 do 75 procenata teritorije Bosne i Hercegovine".⁶ Rukovodstvo SDS-a u mjesecu septembru donijelo je odluku o formiranju srpskih autonomnih oblasti, koje su smatrane sastavnim dijelom savezne jugoslavenske države. Na teritoriji BiH u periodu od septembra i no-

vembra 1991. godine, sprovodi se proces *regionalizacije*, odnosno, stvaranja srpskih jedinica u BiH. Srpske autonomne oblasti pored destruktivnog odnosa spram teritorijalne cjelovitosti Bosne i Hercegovine, imale su za cilj potpuno urušavanje državnopravnog poretka Bosne i Hercegovine. Momčilo Krajišnik je autonomne oblasti i regije smatrao sredstvom unifikacije srpskog prostora, ali i sredstvom urušavanja centraliziranog ekonomskog sistema BiH. Na drugoj sjednici *Skupštine srpskog naroda u BiH* Krajišnik ističe: "Moramo razbiti birokratski pristup centralizovane ekonomske moći vlasti u BiH... Cilj nam je da se svi republički fondovi decentraliziraju, da najveći dio prihoda od građana i pravnih lica ostaju opštinama, regijama i autonomnim oblastima, a samo određena kotizacija da se uplaćuje Republici Bosni i Hercegovini".⁷

Dok se odvijao proces regionalizacije, poslanički klub SDS-a, a uz pomoć *Srpskog pokreta obnove*, formira *Skupštinu srpskog naroda u BiH*, 24.10.1991. godine. Novostvorena skupština brojala je 82 člana, a pored poslanika SDS-a i SPO-a, u njenom su radu učestvovali i članovi *Saveza komunističke reforme*. Do kraja 1991. godine, skupština je usvojila niz odluka, među kojima se svakako izdvajaju odluke o verifikaciji autonomnih oblasti, zatim ostanku srpskog naroda u Jugoslaviji, te formiranje Republike srpskog naroda u BiH.

U prvom mjesecu 1992. godine, skupština je proglasila *Republiku srpskog naroda BiH*, kojoj je cilj bio institucionaliziranje srpskih regija u BiH, radi lakšeg pripajanja *krnjoj* Jugoslaviji. Poslanik Najdanović osvrćući se na proglas *Republike srpskog naroda BiH* je rekao "da je

4 Predmet: IT-00-39-T Datum: 27. septembar 2006.

5 Ibid.

6 Ibid.

7 Robert Donia, *Iz skupštine Republike Srpske 1991 – 1996*, str.120.

srpski narod u Bosni i Hercegovini za samo godinu i po dana... postepeno ali sigurno postao kovač svoje sudbine".⁸ Nakon što je proglašena srpska republika u BiH, naredni korak podrazumijevao je uspostavu državnog aparata te republike. Tako se 11. 01. 1992. godine formira *Ministarski savjet*, koji preuzima obavezu realizacije ciljeva iz *Deklaracije Republike srpskog naroda BiH*.⁹

Momčilo Krajišnik, dan pred referendum o nezavisnosti BiH, ističe da je srpski cilj podjela BiH, a da međunarodna zajednica također razmišlja u tom pravcu. Plediranje Krajišnika za podjelu BiH mimikrija je stvarnom cilju, koji je išao ka zatiranju Bosne i Hercegovine kao zasebnog političkog subjekta i bošnjačkog naroda. Podjela, premda unutarnja, dogodila se tek nakon sloma velikosrpskog sna o Bosni kao zalogaju, koji treba *progutati* srpski stomak. Sjednica *Skupštine srpskog naroda u BiH* od 12.05.1992. godine, jest impuls da se krene u očuvanje stečenih pozicija. Strateški ciljevi uključivali su: 1. Razdvajanje srpske nacionalne zajednice od druge dvije skupine (Bošnjaka i Hrvata), 2. Uspostava koridora između Semberije i Krajine, 3. Uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, 4. Uspostava granice na rijeci Uni i Neretvi, 5. Podjela Sarajeva na srpski i muslimanski dio, 6. Izlaz srpske republike BiH na more. Treći strateški cilj koji je počivao na eliminaciji rijeke Drine kao granice, u razdoblju mjeseca maja 1992. godine dobrim je dijelom ostvaren, što je *eo ipso*, značilo i nestanak Bošnjaka i drugih nesrpskih naroda s tih područja. Okupacijom Višegrada, Foče i drugih gradova na Drini i preko Drine, razbijena je kompaktnost

bošnjačkog stanovništva. Time je realiziran 1. i 3. strateški cilj. Važnost opsade i kasnije podjele Sarajeva Karadžić je objasnio sljedećim riječima: "*Alija nema državu dok mi imamo dio Sarajeva... borbama za Sarajevo držimo borbe daleko od Krajine, daleko od Semberije, daleko od Drine, daleko od svih onih krajeva gdje bi se, eventualno mogli sukobiti sa Muslimanima. Jer, borbe oko Sarajeva odlučuju sudbinu BiH i mi smo to i ranije slutili i o tome govorili*".¹⁰

U prilogu knjige objavljena je korisna dokumentacija o djelovanju srpske strane u razdoblju obuhvaćenom analizom. Ipak, zaključak knjige nije ispratio ono što je predloženo u studiji. Republika Srpska nije uspostavljena radi razaranja multietničke i multikonfesionalne strukture BiH, već poradi uništenja bošnjačkog naroda kao ključnog temelja i kohezijskog faktora jedinstvene (cjelovite) BiH. Inzistiranjem na multietničkoj paradigmi, mistificira se stvarna težnja, kojoj se ne može doskočiti ukoliko pristup nema ispravno ishodište. Slijedom toga, važno je napomenuti da je tzv. multikonfesionalni karakter imala i vojska Republike Srpske, koja je u svojem sastavu imala *Samostalnu muslimansku jedinicu „Meša Selimović“*. Bošnjačka nacionalna politika u svojem angažmanu mora postaviti sljedeće pitanje, a ono glasi: *Kako nadići Republiku srpsku?* Odbacivanjem bošnjačkog etničkog prostora u dijelu manjeg bosanskogercegovačkog entiteta, Bošnjaci prihvataju ispravnost srpske ratne i poratne politike, da je Republika srpska najveći trijumf Srba u XX. stoljeću.

Hamza Memišević

8 *Nastanak Republike Srpske od regionalizacije do strateških ciljeva (1991–1992)*, str. 137.

9 *O ciljevima deklaracije pogledati: Ibid.* str. 142

10 *Robert Donia*, str. 54